

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І КНР: ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП

ВЕЛИЧКО В. В.,
кандидат економічних наук, доцент

**Міністерство закордонних справ
України, радник**

Історія створення правових основ українсько-китайського співробітництва в торговельно-економічній галузі налічує сім років - Китайська Народна Республіка визнала незалежність України 27.12.91 р. і встановила дипломатичні відносини 04.01.92 р. шляхом укладання Спільного комюніке про встановлення дипломатичних відносин.

З того часу обидві держави отримали можливість для творчої співпраці у сфері юридично-правового забезпечення двосторонніх економічних зносин. В цьому процесі можна виділити перший, початковий етап створення договірно-правової бази двосторонніх відносин (далі ДПБ), який умовно тривав з 1992 по 1994 рік.

На той час була очевидна необхідність створення ДПБ на новій, двосторонній основі, що було обумовлено такими факторами:

По-перше, швидким ростом товарообігу між двома країнами. Якщо в 1992 році він складав 223 млн. дол. США, то у 1993 році - 527 млн. дол. США, а в 1994 році - 837 млн. дол. США¹.

По-друге, високим рівнем бартеризації двостороннього товарообігу². Це було пов'язано, зокрема, з недосконалим механізмом здійснення міжна-родних розрахунків, що в обох країнах знаходився у стадії становлення.

По-третє, низьким рівнем інвестиційного співробітництва, адже в Україні на початок 1994 року було зареєстровано 44 українсько-китайських спільних підприємства, що складало лише 1,7% загальної кількості СП, фактично здійснені інвестиції Китаю в українську економіку обмежувались рівнем в 350 тис. дол. США.

Все це об'єктивно стимулювало пошук сторонами правових регуляторів забезпечення економічних обмінів. Ними у першу чергу мали стати двосторонні договори, угоди, інші документи які б перевели все розмаїття відносин у правові рамки.

Швидкому становленню ДПБ сприяли і суб'єктивні фактори.

Насамперед, Україна з початку існування Китайської Народної Республіки була одним з найважливіших партнерів КНР серед республік колишнього СРСР до його розпаду. Цілі галузі китайської економіки – літакобудування, тракторобудування, виробництво обладнання для металургійної, вугільної, енергетичної, верстатобудівної, інших галузей промисловості були започатковані у Китаї за допомогою українських підприємств, проектних і науково-дослідних закладів. Ці відносини регулювалися ДПБ, що була створена за кілька десятиліть співробітництва між СРСР та КНР.

Далі, за часів нормалізації відносин з КНР у 80-х роках, українські підприємства і інститути поновили прямі зв'язки з китайськими партнерами, за останні роки існування СРСР аж до 1991 року з Китайською Народною Республікою було укладено угоди торговельно-економічного характеру, що відповідали сучасним міжнародним нормам. Українські і китайські підприємства, керуючись угодами, почали додержуватися правового режиму, встановленого ними. В практиці зовнішньої торгівлі почала використовуватися вільноконвертована валюта, ціни на експортні товари стали швидко переглядатися з огляду на перебіг кон'юнктури світового ринку.

Крім того, у вищому і середньому ешелоні китайського керівництва було чимало керівників, які у 50-х-напочатку 60-х навчалися у СРСР, в тому числі в Україні.

Нарешті, на шляху практичної реалізації правонаступництва Україною угод, укладених між колишнім СРСР і Китайською Народною Республікою виникла низка проблем і правового, і технічного плану.

Об'єктивні і суб'єктивні фактори обумовили швидке налагодження контактів не тільки між зовнішньополітичними відомствами України і КНР, але й між багатьма міністерствами і відомствами для пошуку шляхів продовження традиційного співробітництва за нових обставин.

В умовах нерозвиненості інфраструктури політико-правових відносин (відсутність спеціалізованого територіального підрозділу в МЗС України, Посольства України в КНР, законодавства про міжнародні договори України тощо) в березні 1992 року було укладено міжурядову угоду про науково-технічне співробітництво, а у серпні 1992 року - міжурядову угоду про торговельно-економічне співробітництво.

Укладання Угоди про науково-технічне співробітництво як однієї з перших двосторонніх угод було глибоко символічним. Адже філософією двосторонніх торговельно-економічних відносин і понині вважається поєднання фінансово-економічних можливостей КНР з науково-технічним потенціалом України.

Угода про торговельно-економічне співробітництво відіграла значну роль в розвитку двосторонньої торгівлі. Вона, зокрема, містила зо-

бов'язання сторін щодо укладання контрактів у відповідності з міжнародною практикою і запровадження розрахунків у вільно конвертованій валюті.

В той час Україна перебувала в умовах, коли тільки розпочався її вихід з рублевої зони. Китай на той час був (за браком досвіду і валютних резервів) прихильником бартеризації торговельних відносин, в першу чергу - з незалежними країнами, що виникли на теренах колишнього СРСР.

Природно, що для підприємств, які вперше і в масовій кількості вийшли на китайський ринок, було вкрай необхідним вести себе на ньому відповідно до цивілізованих "правил гри", щоб якомога скоріше вибратися з тенет бартеру. І Угода була для них своєрідним дороговказом.

Повстала також проблема вирішення нерегульованих спорів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності обох країн, що обіцяла стати гострою на тлі великого товарообігу і кількості укладених контрактів. Спори, що виникали, стосувалися в основному бартерних контрактів і труднощів у розрахунках товарами. Із зменшенням питомої ваги бартеру у товарообігу кількість нерегульованих спорів зменшилась.

Досягненням переговорних сторін при розробці і укладанні Угоди було також взаємне надання найбільшого сприяння у двосторонній торгівлі. Це положення Угоди послужило основою для введеного законодавством України у 1997 році режиму вільної торгівлі, що розповсюджується на Китайську Народну Республіку досьогодні.

Китай прогнозував, що Україна з часом стане впливовою європейською державою і співробітництво з нею на двосторонній основі сприятиме посиленню авторитету Китаю в Центральній і Східній Європі. Разом з тим, на думку китайських економістів, Україна мала стати містким ринком для китайських товарів, а з урахуванням вигідного економіко-географічного положення України - реекспортером китайських товарів до Європи³.

Україна почала розглядати двосторонні торговельно-економічні відносин скрізь призму торування прямих шляхів на китайський ринок, уже незалежно від зовнішньоторговельних об'єднань колишнього СРСР. У українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з'явилися перші, слабкі мотиви самостійного виходу на китайський ринок для збільшення надходжень валютних коштів від експорту, а в перспективі - залучення китайських інвестицій.

В другій половині 1992 року спільними зусиллями було розроблено проекти угод про заохочення і взаємний захист інвестицій, про міжурядову українсько-китайську комісію з питань торговельно-економічного співробітництва, про безвізовий режим службових поїздок. За пропозицією китайської сторони, проводились переговори

про укладання угоди про державний кредит обсягом 50 млн. китайських юанів. Переговори увінчалися успіхом. Угода про державний кредит КНР, а також вищезгадані документи завдяки обопільним зусиллям було своєчасно підготовлено і підписано під час офіційного візиту Президента України Л.М.Кравчука до Китайської Народної Республіки, який відбувся з 29 жовтня до 3 листопада 1992 р. Вони були введені в дію з моменту підписання, окремі - протягом 1-2 місяців після нього.

На початковому етапі розвитку двосторонніх відносин розпочинається укладання міждержавних документів. В них економічні питання стали займати дедалі більше місця. Перший з них - Спільне українсько-китайське комюніке - було підписано главами держав України і КНР 31 жовтня 1992 року в Пекіні. Наступний документ - Спільну декларацію Президента України та Голови КНР (згодом вона дістала назву Київської) - було підписано ними в Києві 6 вересня 1994 року. В Київській декларації вперше говориться про здійснення взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва в усіх формах, в тому числі - на основі багаточільових програм. В Декларації висловлене взаємне прагнення спільно з іншими країнами Європи і Азії зробити внесок у створення нового "шовкового шляху" для всебічного розширення і поглиблення взаємовигідних міждержавних зв'язків⁴.

Символічно, що під час названого візиту було підписано і міждержавну Угоду про морський транспорт⁵.

Вона, з одного боку, вже була досить специфічною, а з іншого - широкомасштабною, оскільки створювала передумови для кардинальної зміни товаропотоків з України до Китаю і навпаки.

Угода мала очевидний стратегічний вимір. Уклавши її, Україна обирала довший, але дешевший і безпечніший шлях транспортування своїх товарів до Китаю. Залізничі третіх країн, піднявши у той час залізничні тарифи і не будучи спроможними забезпечити цілісність транзитних зовнішньоторговельних вантажів України, втратили монополію на їх перевезення до Китаю. До того ж основними споживачами української продукції ставали не прикордонні райони Північно-Східного Китаю, а приморські райони Південно-Східного Китаю, тому перевалка переважної частини експортних вантажів України перепадала на порти цього регіону.

Угода забезпечувала для торгових українських суден в китайських портах режим найбільшого сприяння. Передбачалося застосування пільг у сплаті портових зборів та платежів, виконанні комерційної діяльності та використанні навігаційного обладнання, вжиття всіх можливих заходів для скорочення перебування суден у своїх портах і спрощення адміністративних, митних, санітарних і карантинних та

інших формальностей, що діють у цих портах.

На жаль, тривалий процес введення Угоди в дію позбавив морських перевізників України можливості одразу скористатися її перевагами.

З 1992 року розпочався процес підготовки і укладання угод між міністерствами і відомствами, іншими органами виконавчої влади обох країн, тобто міжвідочих документів. Протягом 1992-1994 рр. було укладено Угоду про співробітництво між Державним комітетом України з геології та використання надр та Міністерством геології та мінеральних ресурсів КНР (вересень 1992 р.), Протокол про встановлення повітряного сполучення між Україною і КНР між авіаційними властями обох країн (жовтень 1992 р.), Угоду між міністерствами зв'язку України і КНР про співробітництво в галузі поштового та електричного зв'язку (квітень 1994 р.). Завдяки підписаним документам Україна отримала доступ на ринок авіаційних перевезень Китаю, права прямих поштових відправлень і телекомунікацій з Китаєм, а геологічні установи обох країн - підступи до надр країн-партнерів.

З 1993 року було започатковано укладання угод між областями і провінціями, а також між окремими містами України і КНР. В 1993-1994 роках було підписано угоди про дружні відносини, торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво між Київською областю і провінцією Хубей, Луганською областю і провінцією Хейлуцзян, столицею України містом Київ і столицею КНР містом Пекін. Попри їх недосконалість, підписані документи містили чимало зобов'язань сторін по встановленню і розвитку взаємовигідного співробітництва, окреслювали його форми, структуру, динаміку.

Протягом початкового періоду створення ДПБ розпочалося взаємне вивчення особливостей національного законодавства з економічних питань.

Так, уже у 1994 році в КНР публікуються китайською мовою тексти законів і декретів про зовнішньоекономічну діяльність, з питань валютного регулювання, митного податкування, податкової системи України. Проте китайські публікації не встигали відображати численні зміни в українському законодавстві, що певною мірою додавало складнощів китайським інвесторам в Україні⁶.

6 - 8 вересня 1993 р. у Києві з офіційним візитом перебував Віцепрем'єр Державної Ради, міністр закордонних справ КНР Цянь Цічєнь. Будучи знавцем проблем радянського і пострадянського періоду, Цянь Цічєнь вперше на високому рівні привернув увагу українських урядовців до китайського досвіду економічних реформ і їх законодавчого забезпечення, які на той час у Китаї тривали майже 15 років.

На жаль, прискорена лібералізація зовнішньої торгівлі, валютного регулювання, банківської системи, негативні наслідки частоті зміни урядів в Україні практично не дозволили привернути серйозну увагу

до досвіду законодавчого забезпечення китайських реформ. Адже вони просувались досить повільно і їх рецепти не зовсім підходили для органів виконавчої влади, які у справі реформування вітчизняної економіки часом діяли у пожежному режимі. Особливо часто переглядалося законодавство, що регулює зовнішньоекономічну діяльність⁷.

Лише у 1994 році до Китаю вирушила перша делегація економічних експертів Кабінету Міністрів України, яка в ході відвідань центрів розробки стратегії економічних реформ, спеціальних економічних зон в КНР розпочала вивчення законодавчого забезпечення процесів реформування економічної системи у КНР.

Таким чином, протягом перших років існування незалежної України, з Китайською Народною Республікою широким фронтом було розпочато створення договірно-правової бази відносин в економічній і науково-технічній сферах. Масштаби і динаміка її створення цілком відповідали місцю і ролі Китаю, як важливого зовнішньоекономічного партнера України.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ China Daily. – 1995. – 5.VI. – P. 2.
- ² Андрійчук В.Г., Власюк О.С., Мокій А.і., Титаренко В.П. Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека. - К., 1996. - С.28.
- ³ Шицзе цзінцзі. - 1994. - № 11. - С.38.
- ⁴ Сінхуа. - 1994. - 7.IX. - С.2.
- ⁵ Сінхуа. - 1994. - 8.IX. - С.3.
- ⁶ Дулянті гоцзя цзінцзі гайлунь. - Пекін, 1994. - С.232-238. В книзі містився переклад китайською мовою лише Декрету Кабінету Міністрів України "Про режим іноземного інвестування" 1993 року. Але в тому ж році розпочалося внесення змін до Декрету, див.: Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 22. - С. 143.
- ⁷ Так, в окремі статті Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" з моменту його прийняття було внесено майже 30 змін, див.: Закони України. Довідниковий том (1-11). - Київ, 1997. - С.179-180.